

Гендерні особливості динаміки Я-концепції студентів в ускладнених життєвих ситуаціях

Г.Б.Панфілова. Гендерні особливості динаміки Я-концепції студентів в ускладнених життєвих ситуаціях. У статті представлено результати дослідження динаміки Я-концепції студентів в ускладнених життєвих ситуаціях на прикладі екзаменаційної сесії. Визначено основні особливості динаміки самовідношення, самооцінки, самоописів, сприйняття себе в часі і просторі життєвих подій, самооцінки невротичних проявів у структурі Я-концепції студентів в ускладненій життєвій ситуації. В статичних умовах хлопці мають вищі показники із самовпевненості, самокерування і самозвинувачення, а в дівчат трохи вищі показники з відображеного самоствавлення. Також для хлопців характерна більш висока самооцінка за всіма шкалами, окрім шкали «вродливий», де лідерами є дівчата. В оцінці подій психологічної автобіографії хлопці є більш оптимістичні, а дівчата – більш песимістичні. Хлопці мають нижчі показники з суб'єктивної оцінки невротичних проявів, ніж дівчата.

Ключові слова: Я-концепція, особистість, психологічна автобіографія, психологічні особливості студентів, студентський вік, ускладнена життєва ситуація.

Г.Б.Панфілова. Гендерные особенности динамики Я-концепции студентов в усложненных жизненных ситуациях. В статье представлены результаты исследования динамики Я-концепции студентов в усложненных жизненных ситуациях на примере экзаменационной сессии. Определены основные особенности динамики самоотношения, самооценки, самоописаний, восприятия себя во времени и пространстве жизненных событий, самооценки невротических проявлений в структуре Я-концепции студентов в усложненной жизненной ситуации. В статических условиях юноши имеют более высокие показатели по самоуверенности, саморуководству и самообвинению, а девушки – более высокие показатели по отраженному самоотношению. Также для юношей характерна более высокая самооценка по всем шкалам, кроме шкалы «красивый», где лидерами являются девушки. В оценке событий психологической автобиографии юноши более оптимистичны, а девушки – более пессимистичны. Юноши имеют более низкие показатели по субъективной оценке невротических проявлений, чем девушки.

Ключевые слова: Я-концепция, личность, психологическая автобиография, психологические особенности студентов, студенческий возраст, усложненная жизненная ситуация.

Постановка проблеми. В останні десятиріччя значна увага дослідників зосереджена на одній з вузлових проблем психології особистості – пошуку механізмів та закономірностей становлення самосвідомості особистості, зокрема виявлення їх гендерних особливостей. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується змістовними змінами у системі гендерних відносин, внаслідок чого, відкриваються можливості для їх оптимізації, а з іншого боку – виникає ризик порушень формування гендерної ідентичності у підростаючого покоління з урахуванням руйнації системи цінностей в суспільстві, інформаційного перевантаження, збільшення впливу стресових ситуацій, в тому числі в процесі навчання [3; 6]. Розуміння свого «Я» є однією з важливих умов розвитку гармонійної особистості та професійної самореалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальна проблематика самосвідомості особистості посіла чинне місце у теорії психології насамперед завдяки працям Р. Бернса, У. Джемса, І.С. Кона, К. Роджерса, С.Л. Рубінштейна, В.В. Століна, З. Фрейда, І.І. Чеснокової, Т. Шибутані, К.-Г. Юнга та інших. Найчастіше психологічне поняття Я-концепція використовується як складна динамічна система [1; 2], що є результатом соціалізації особистості до навколишнього середовища. Я-концепція розглядається науковцями з різних позицій: як процес самосвідомості (А.В.Петровський, М.Г.Ярошевський та ін.); вивчається її когнітивний компонент (М.Й.Боришевський, П.Р.Чамата та ін.); як комплекс відображення системи особистісних ставлень (І.Д.Бех, О.В.Скрипченко та ін.). Питання про рівневу будову та функції даного феномена розглянуто в багатьох роботах (Б. Г. Ананьєв, Л. І. Анциферова, Л. І. Божович, О. О. Бодальов, Л. С. Виготський, О. М. Леонт'єв, С. Д. Максименко, С. Р. Пантілеєв, С. Л. Рубінштейн, В. В. Столін, П. Р. Чамата, І. І. Чеснокова, О. В. Шорохова). Я-концепція досліджується в рамках соціально-психічної та психофізіологічної адаптації (Б. Ф. Березін, О. В. Кузнецова, А. А. Налчаджян, О. П. Саннікова), гендерного та статево-рольового підходів у психології (Т. В. Говорун, О. Ф. Іванова, Д. М. Ісаєв, В. Ю. Каган, О. С. Кочарян). Уявлення про себе мають неабияке значення при вирішенні складних ситуацій [5]. Спосіб виходу зі складної, критичної ситуації пов'язаний із досягнутим рівнем особистісної зрілості, індивідуально-психологічної своєрідності, неповторності життєвої ситуації, обумовлені типом ставлення особистості до кризи та до себе [4]. Проте залишаються невивченими питання гендерних харак-

теристик Я-концепції особистості, зокрема Я-концепції студентів у відповідальний період екзаменаційної сесії.

Мета статті – визначення гендерних характеристик динаміки Я-концепції студентів в ускладнених життєвих ситуаціях (на прикладі екзаменаційної сесії).

Основний матеріал і результати дослідження. Екзаменаційна сесія розглядається нами як приклад ускладненої життєвої ситуації в студентському віці. На першому етапі ускладненої життєвої ситуації вивчались особливості Я-концепції студентів у нормальних умовах, задовго до екзаменаційної сесії, на початку навчального року; на другому етапі – перед першим іспитом екзаменаційної сесії; на третьому етапі – одразу після останнього іспиту екзаменаційної сесії; на четвертому етапі – у звичайних умовах на початку наступного навчального семестру.

В дослідженні взяли участь 264 студенти Академії митної служби України. Було використано такий комплекс психодіагностичних методик: 1) методика дослідження самоствавлення С. Р. Панталеєва; 2) методика визначення самооцінки Дембо–Рубінштейн (модифікований варіант); 3) проєктивна методика «Хто Я?» 4) методика Л. І. Вассермана для діагностики суб'єктивної оцінки невротичних проявів; 5) методика «Психологічна автобіографія» Л. Ф. Бурлачука, О. Ю. Коржової.

В ускладненій життєвій ситуації відбувається динаміка Я-концепції особистості студентів та її складових: самоствавлення, самооцінки, ідентифікації, суб'єктивної значущості подій, суб'єктивної оцінки невротичних проявів. У самоствавленні дівчат і юнаків залежно від етапу розвитку ускладненої ситуації відбуваються зміни, що відображено в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка самоствавлення студентів в ускладнених життєвих ситуаціях залежно від гендерних особливостей

Показники	F	p	1. Нормальні умови до сесії		2. Перед першим іспитом		3. Після останнього іспиту		4. Нормальні умови після сесії	
			Дівчата	Юнаки	Дівчата	Юнаки	Дівчата	Юнаки	Дівчата	Юнаки
Відкритість	1,62	0,1265	5,7	5,9	6,0	6,1	6,0	6,3	5,6	6,0

Самовпевненість	2,48*	0,0158	6,5	6,8	7,0	7,4	7,0	7,3	6,9	7,1
Самокерування	3,75*	0,0005	5,9	6,5	6,6	6,8	6,2	6,7	6,0	6,6
Відображене самоставлення	1,21	0,2969	6,3	6,0	6,7	6,5	6,5	6,8	6,4	6,2
Самоцінність	1,42	0,1948	6,9	6,8	7,2	7,0	7,3	7,5	7,0	7,0
Самоприйняття	0,45	0,8676	6,5	6,4	6,6	6,4	6,5	6,6	6,6	6,3
Самоприв'язаність	0,61	0,7479	6,0	6,1	6,0	6,3	6,1	6,3	5,8	6,1
Внутрішня конфліктність	3,88*	0,0004	5,0	5,0	5,0	4,7	5,0	4,5	4,5	4,0
Самозвинувачення	1,42	0,1932	4,9	5,2	4,7	4,9	5,1	5,0	4,4	4,8

Примітка: * $p \leq 0,05$

Хлопці мають вищі значення за показником 1 «відкритість» ($F = 1,62$; $p = 0,1265$), за показником 2 «самовпевненість» ($F = 2,48$; $p = 0,0158$), за показником 3 «самокерування» ($F = 3,75$; $p = 0,0005$), за показником 7 «самоприв'язаність» ($F = 0,61$; $p = 0,7479$) на всіх етапах сесії в порівнянні з дівчатами. Також хлопці мають вищі, ніж дівчата, значення за показником 9 «самозвинувачення» ($F = 1,42$; $p = 0,1932$) на всіх етапах сесії, окрім третього – відразу після іспитів. Відповідно дівчата мають вищі значення, порівняно з хлопцями, за показником 4 «відображене самоставлення» ($F = 1,21$; $p = 0,2969$) на всіх етапах сесії, окрім третього. Також дівчата більш внутрішньо конфліктні ($F = 3,88$; $p = 0,0004$), хоча в досесійний період внутрішня конфліктність у хлопців і дівчат фактично однакова.

Самооцінка хлопців і дівчат по-різному змінюється залежно від етапу розвитку ускладненої ситуації (табл. 2)

Таблиця 2

Динаміка самооцінки студентів в ускладнених життєвих ситуаціях залежно від гендерних особливостей

Характеристики	F	p	1. Нормальні умови до сесії		2. Перед першим іспитом		3. Після останнього іспиту		4. Нормальні умови після сесії	
			Дівчата	Юнаки	Дівчата	Юнаки	Дівчата	Юнаки	Дівчата	Юнаки
Щасливий	2,14*	0,0371	71,0	68,0	66,0	65,0	70,5	73,6	71,3	72,0
Здоровий	1,25	0,2722	69,3	71,4	68,2	68,5	68,8	73,0	71,2	73,7
Вродливий	1,16	0,3249	68,5	65,8	68,6	65,7	69,5	67,6	72,1	70,7

Успішний	2,33*	0,0234	61,9	65,5	64,2	64,4	68,4	68,7	68,2	71,2
Упевнений	3,96*	0,0003	64,6	72,3	63,4	67,9	68,5	73,1	67,2	75,9
Розумний	1,37	0,2127	67,9	68,8	68,2	67,3	71,5	71,4	71,0	73,5

Примітка: * $p \leq 0,05$

Дівчата, порівняно з хлопцями, вважають себе щасливішими в нормальних умовах до сесії і безпосередньо перед іспитами ($F = 2,14$; $p = 0,0371$). Також дівчата мають вищі показники за характеристикою «вродливий» на всіх етапах розвитку ускладненої ситуації ($F = 1,16$; $p = 0,3249$). Хлопці, порівняно з дівчатами, мають вищі показники на всіх етапах ускладненої ситуації за характеристиками «здоровий» ($F = 1,25$; $p = 0,2722$), «успішний» (найбільший контраст із самооцінкою успішності у дівчат спостерігається в нормальних умовах до і після сесії ($F = 2,33$; $p = 0,0234$)). Така сама закономірність спостерігається і для самооцінки впевненості: хлопці взагалі оцінюють себе як упевненіших, проте найбільша різниця з самооцінкою дівчат спостерігається в нормальних умовах до і після сесії ($F = 3,96$; $p = 0,0003$). Хлопці вважають себе розумнішими в нормальних умовах до сесії і в нормальних умовах після сесії, а дівчата вважають себе розумнішими в «гарячий», «гострий» період складної ситуації – безпосередньо перед іспитами і відразу після них ($F = 1,37$; $p = 0,2127$).

Відмінності в динаміці самооцінки у хлопців і дівчат також мають місце. Для хлопців загалом характерна та сама закономірність, що і для всієї вибірки: різке падіння самооцінки безпосередньо перед іспитом (окрім характеристик «вродливий» і «успішний») і подальше її підвищення. Для дівчат падіння самооцінки безпосередньо перед іспитами відбувається не так різко, як у хлопців, особливо за характеристикою «здоровий».

Яскраві відмінності в ідентифікації спостерігаються у хлопців і дівчат. Так, загальнолюдська ідентифікація переважає у хлопців (її частка 21 %), у дівчат вона значно менша (16 %). Національна ідентифікація є достатньо рідкісним явищем, проте вона значно більше виражена у хлопців (9 %), ніж у дівчат (5 %). Статова ідентифікація набагато яскравіше виявляється у дівчат (19 %), ніж у хлопців (8 %). Під впливом сесії у хлопців та дівчат не відбувається значущих змін в особистісній ідентифікації.

Відмінності між хлопцями і дівчатами в типах самохарактеристик незначні. Найяскравіша відмінність – переважання характеристик через поведінкові особливості у дівчат (6 %), що не

настільки властиво хлопцям (3 %). Дівчата також частіше характеризують себе через власні переваги (13 %), ніж хлопці (10 %). Решта відмінностей складають менше 3 % і не є істотними.

У хлопців спостерігається зниження частки самоописів через особистісні якості після іспитів: до сесії і перед іспитами особистісні якості складали 65-68 %, після іспиту і в нормальних умовах після сесії – 63-64 % ($\chi^2 = 50,09$; $p \leq 0,0001$). Самохарактеристика через особистісну позицію має досить невелику частку в досесійному періоді та безпосередньо перед першим іспитом (14-15 %), проте після сесії її частка зростає до 22-24 % ($\chi^2 = 16,76$; $p = 0,0008$). Частка самохарактеристик через особисті переваги в нормальних умовах до сесії складає 10 %, у подальші періоди відбувається її зниження до 5-7 % ($\chi^2 = 29,82$; $p \leq 0,0001$). Характеристика через власні вміння і здібності виражена у 5 % в нормальних умовах до сесії і у 6 % безпосередньо перед іспитом, у решту періодів її частка не перевищує 3-4 %. Частка поведінкових особливостей в самописах складає 3 % до сесії і знижується після сесії фактично до 0-1 % ($\chi^2 = 22,23$; $p = 0,0001$).

У дівчат відбувається значне збільшення частки характеристик через особистісні якості напередодні іспитів (71 %), у решту періодів частка цього типу характеристик зменшується і складає 62-64 % ($\chi^2 = 37,58$; $p \leq 0,0001$). Частка характеристик через особистісну позицію до сесії складає 13-15 %, після сесії зростає до 20-21 % ($\chi^2 = 20,12$; $p = 0,0002$). Самохарактеристика через особисті переваги найвища в досесійний період (13 %), перед іспитами вона знижується до 8 %, потім відбувається часткове відновлення до рівня 10 % ($\chi^2 = 32,88$; $p \leq 0,0001$). Характеристика через поведінкові особливості найбільш виражена до сесії (6 %), безпосередньо перед іспитами вона знижується до 4 %, а після сесії та в подальший період ще більше знижується – до 1-2 % ($\chi^2 = 38,64$; $p \leq 0,0001$).

Існують відмінності в суб'єктивній оцінці невротичних проявів у хлопців і дівчат на всіх етапах розвитку ускладненої ситуації. На всіх етапах дівчата більш невротизовані, ніж хлопці. Найбільша різниця в невротизації спостерігається в нормальних умовах до сесії, найменша – безпосередньо після іспитів ($F = 20,18$; $p \leq 0,0001$). Несподіваним є той факт, що суб'єктивна оцінка невротичних проявів у дівчат знижується від етапу до етапу, а суб'єктивна оцінка невротичних проявів у хлопців знижується перед іспитами і підвищується відразу після них (що не характерно для всієї вибірки).

Загальна закономірність, властива кількості та важливості подій залежно від етапу сесії, зберігається: безпосередньо перед іспитами і кількість, і значущість спогадів знижується, причому це стосується подій як минулого, так і майбутнього.

Кількість і значущість спогадів у хлопців і дівчат різняться залежно від етапу сесії. Так, в середньому, хлопці на всіх етапах показують більшу кількість минулих радісних спогадів, проте найпомітніша ця різниця в період відразу після екзаменів ($F = 18,14; p \leq 0,0001$). Кількість минулих сумних подій значно вища у дівчат в нормальних умовах до сесії, проте безпосередньо перед іспитами їх кількість у хлопців і дівчат стає меншою і зрівнюється, в післяекзаменаційний період кількість сумних минулих подій у дівчат також вища ($F = 11,37; p \leq 0,0001$). Кількість радісних майбутніх подій вища у дівчат в усі періоди, окрім періоду безпосередньо перед іспитом (перед іспитами у дівчат кількість майбутніх радісних подій знижується і стає меншою, ніж у хлопців) ($F = 17,2; p \leq 0,0001$).

Загальна кількість радісних подій (минулого і майбутнього) у хлопців і дівчат різняться лише безпосередньо перед іспитом: у хлопців вона вища. В інші періоди ці показники у хлопців і дівчат рівні ($F = 23,5; p \leq 0,0001$). Загальна кількість сумних подій вища у дівчат, окрім нормальних умов після сесії, коли їх кількість у хлопців і дівчат рівна ($F = 13,7; p \leq 0,0001$). Важливість минулих радісних подій в середньому не відрізняється у хлопців і дівчат, окрім періоду безпосередньо після іспитів, коли вона вища у хлопців ($F = 16,45; p \leq 0,0001$). Вага минулих сумних подій вища у дівчат в нормальних умовах до сесії та безпосередньо після іспитів, у решту періодів вона приблизно однакова у дівчат і у хлопців ($F = 9,25; p \leq 0,0001$). Значущість майбутніх радісних подій у дівчат вища в нормальних умовах до і після сесії, проте в перед- і післяекзаменаційні періоди їх значущість відрізняється несуттєво. Значущість майбутніх сумних подій в досесійний період вища у дівчат, проте в післясесійний період їх значущість розрізняється мало ($F = 6,34; p \leq 0,0001$).

Загальна вага радісних подій вища у дівчат у нормальних умовах до сесії, в решту періодів загальна вага радісних подій мало відрізняється у хлопців і дівчат ($F = 17,6; p \leq 0,0001$). Загальна вага сумних подій також вища у дівчат, проте ця закономірність зберігається на всіх етапах, окрім нормальних умов після сесії ($F = 10,93; p \leq 0,0001$).

Вага подій минулого вища у дівчат у нормальних умовах до сесії, в решту періодів вона мало відрізняється у дівчат і хлопців

($F = 21,2$; $p \leq 0,0001$). Вага подій минулого також вища у дівчат, проте тільки в нормальних умовах до сесії та безпосередньо після іспитів, у решту періодів значущої різниці між хлопцями і дівчатами немає ($F = 12,42$; $p \leq 0,0001$).

Дівчата в середньому схильні вказувати більшу кількість подій (минулого і майбутнього) в нормальних умовах до сесії та відразу після іспитів, але в інші періоди хлопці та дівчата вказують практично однакову кількість подій ($F = 27,62$; $p \leq 0,0001$). Загальна значущість подій в нормальних умовах до сесії набагато вища у дівчат, проте в решту періодів вона зрівнюється ($F = 21,4$; $p \leq 0,0001$).

Отже, дівчата вказують більшу кількість і більшу вагу подій (окрім «гарячого» етапу перед іспитами, коли приблизно однакова кількість подій згадується незалежно від гендерних особливостей); також дівчата вказують більшу кількість майбутніх подій (окрім 2 етапу) і їх більшу значущість; більшу кількість і значущість сумних подій на всіх етапах складної ситуації; велику значущість радісних подій на всіх етапах, окрім 2; більшу кількість минулих і майбутніх сумних (окрім 2 етапу) і, відповідно, їх більшу вагу; більшу кількість і вагу майбутніх радісних подій (окрім етапу 2). Хлопці вказують більшу кількість минулих радісних подій, і великою є їх вага. Тобто дівчата в спогадах більш песимістичні, а хлопці оптимістичніші, також дівчата серйозніше ставляться до подій свого життя: указують більшу кількість і значущість подій.

Слід зазначити, що в статичних умовах поза ускладненою ситуацією хлопці мають вищі показники із самовпевненості, самокерування і самозвинувачення, а в дівчат трохи вищі показники з відображеного самоствавлення. Також хлопці мають вищу самооцінку за всіма шкалами, окрім шкали «вродливий», де лідерами є дівчата. Хлопці мають нижчі показники з суб'єктивної оцінки невротичних проявів, ніж дівчата. Причому у хлопців показники нижчі, ніж у середньому по вибірці, а в дівчат показники вищі, ніж у середньому по вибірці. За психологічною автобіографією дівчата в статичних умовах продуктивніші, ніж хлопці: указують більшу кількість і вагу подій, кількість і вагу минулих і майбутніх, кількість сумних подій (радісних однакова кількість у хлопців і дівчат, а їх вага більша у дівчат). У хлопців трохи більше подій минулих радісних, ніж у дівчат. Хлопці вказують більшу кількість загальнолюдських та національних ідентифікацій, а дівчата – статевих.

У піковий період ускладненої ситуації (2 і 3 етапи) у хлопців і дівчат підвищуються показники самовпевненості і далі залишаються приблизно на тому самому рівні, підвищуються показники самокерування і далі знижуються у хлопців і дівчат, підвищуються показники відображеного самоствавлення і далі знижуються у хлопців і дівчат, підвищуються показники самоцінності на початку пікового періоду і далі продовжують рости до кінця пікового періоду. Внутрішня конфліктність дівчат не міняється, а внутрішня конфліктність хлопців поступово падає від початку до кінця пікового періоду. Самозвинувачення хлопців і дівчат падає на початку гострого періоду і трохи підвищується в кінці, але у хлопців підвищення не таке активне. Самооцінка хлопців і дівчат характеризується різким падінням на початку гострого періоду і підвищенням у його кінці, самооцінка хлопців і дівчат за «красою» не падає на початку гострого періоду і трохи росте далі. Проте є відмінність: усупереч загальній закономірності падіння самооцінки на початку гострого періоду самооцінка дівчат за характеристикою «розумний» і «успішний» зростає. Ще одна істотна відмінність – самооцінка хлопців за характеристикою «здоровий» наприкінці гострого періоду практично не змінюється. Невротизація хлопців і дівчат у цілому падає, проте у хлопців вона несподівано зростає в кінці пікового періоду. За психологічною автобіографією: загальна закономірність скорочення числа подій у піковий період характерна і для хлопців, і для дівчат, проте хлопці вказують більшу кількість і вагу радісних і минулих радісних подій на початку гострого періоду.

Висновки. Визначено гендерні характеристики Я-концепції студентів в ускладнених життєвих ситуаціях. Юнаки, порівняно з дівчатами, мають вищі показники за шкалами «відкритість», «самовпевненість», «самокерування», «самоприв'язаність», «самозвинувачення» на всіх етапах сесії (окрім третього етапу); вони вважають себе більш «здоровими», «успішними», «впевненими»; «розумнішими» вони вважають себе на початку і в кінці ускладненої ситуації; юнаки є більш оптимістичними, ніж дівчата: вказують більшу кількість і вагу радісних подій. На початкових етапах розвитку ускладненої ситуації суб'єктивна оцінка невротичних проявів у юнаків значно нижча, ніж у дівчат, а відразу після іспитів підвищується. Дівчата очікують соціального схвалення та позитивної оцінки своєї поведінки та діяльності, що виявляється у вищих значеннях показників «відображене самоствавлення»; дівчата більш «внутрішньо конфліктні» на всіх етапах сесії, «щасливіші» на початку ускладненої ситуації та за-

вжди, на всіх етапах, «красивіші»; для юнаків характерна більша кількість загальнолюдських та національних ідентифікацій, а для дівчат – статевих.

Подальший напрямок дослідження полягає у вивченні механізмів стабілізації Я-концепції, а також у розкритті типологічних профілів Я-концепції юнаків та дівчат.

Список використаних джерел

1. Анцыферова Л.И. Развитие личности и проблемы геронтопсихологии / Людмила Ивановна Анцыферова. – М.:Изд-во «Институт психологии РАН», издание 2-е, испр. и доп., 2006. – 512 с. (Достижения в психологии).
2. Регуш Л. А. Проблемы психического развития и их предупреждение (от рождения до пожилого возраста) / Л.А.Регуш. – СПб.: Речь, 2006. – 320 с.
3. Студент XXI века: социальный портрет на фоне общественных трансформаций: монография / Нар. укр. акад.; под общ. ред. В. И. Астаховой. – Харьков: Изд-во НУА, 2010. – 408 с.
4. Титаренко Т. М. Особистість у кризових життєвих ситуаціях / Т. М. Титаренко // Наукові записки ін-ту психології ім. Г.С. Костюка. – Актуальні проблеми психології. – Вип. 19. – К., 1999. – С. 240-247.
5. Чепелева Н. Життєва ситуація особистості / Н. Чепелева // Основи практичної психології: підручник/ В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін. – К.: Либідь, 1999. – С. 112 – 135.
6. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон. – М.: Прогресс, 1996. – 344 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Ancyferova L.I. Razvitie lichnosti i problemy gerontopsixologii / Lyudmila Ivanovna Ancyferova. – М.: Izd-vo «Institut psixologii RAN», izdanie 2-e, ispr. i dop., 2006. – 512 s. (Dostizheniya v psixologii).
2. Regush L. A. Problemy psixicheskogo razvitiya i ix preduprezhdenie (ot rozhdeniya do pozhilogo vozrasta) / L.A.Regush. – SPb.: Rech, 2006. – 320 s.
3. Student XXI veka: sotcialney portret na phone obschestvennyh transformatey: monographia / Nar. ukr. acad.; pod obsh. red. V. I. Astahovoy. – Harkov: Izd-vo NUA, 2010. – 408 s.
4. Titarenko T. M. Osobistist u krizovix zhitteviv situaciyax / T. M. Titarenko // Naukovi zapiski in-tu psixologii im. G.S. Kostyuka. – Aktualni problemi psixologii. – Vip. 19. – K., 1999. – S. 240-247.

5. Chepeleva N. Zhitteva situaciya osobistosti / N. Chepeleva // Osnovi praktichnoї psixologii : pidruchnik / V. Panok, T. Titarenko, N. Chepeleva ta in. – K.: Libid, 1999. – S. 112-135.
6. Erykson E. Ydentychnost: Yunost i crizis / E. Erykson – M.: Progress, 1996. – 344 s.

Н.В.Панфілова. Gender peculiarities of the dynamics of students' Me-conception in complicated vital situations. In the article the results of research of the students' Me-conception dynamics are presented in complicated vital situations as an example of examinations. The basic peculiarities of the dynamics of self-attitude, self-appraisal, self-description, self-perception in time and space of vital events, self-appraisal of neurotic manifestations in the structure of students' Me-conception in a complicated vital situation are determined. The analysis of the theoretical approaches to the understanding of the phenomenon of Me-conception of a personality allows to differentiate the studied phenomenon from the related concepts, to distinguish a cognitive aspect as well as emotionally-valued and behavioral ones in the structure of the studied phenomenon. In the thesis the notions of Me-conception and consciousness are not used as synonymous. The Me-conception is a result, a final product of the process of self-consciousness.

In the paper the features of Me-conception are studied in the expanded interpretation, in connection with the study of vital events. The features of Me-conception are studied in the complicated situation, such as examinations, taking into account its special professional and personality significance for young people getting higher education. A usual type of the complicated situation in the student age is an examination session.

In static conditions boys have higher index of self-confidence, self-control and self-blame, but girls have a little higher index of self-attitude. Also, they have typically higher self-appraisal for all scales, except the scale of "handsome", where leaders are girls. In the evaluation of psychological autobiography events boys are more optimistic, but girls are more pessimistic. Boys have lower indices of subjective assessment of neurotic symptoms than girls.

Key words: Me-conception, personality, psychological autobiography, psychological features of students, student age, complicated vital situation.

Отримано: 4.09.2013 р.